

L'esclat des de baix

Les periodistes Emma Gascó i Martín Cúneo van fer un viatge de quinze mesos i deu mil quilòmetres per comprendre els darrers canvis socials ocorreguts a l'Amèrica Llatina.

La llista de presidents enderrocats gràcies a la mobilització popular a l'Amèrica Llatina durant els tres últims lustres no és curta. Tampoc no ho és la de les victòries locals contra enemics que es creien invencibles. Al llibre 'Crónicas del estallido', Martín Cúneo i Emma Gascó es fan ressò de les lluites que han fet possible aquest canvi des dels moviments socials.

Ignacio Pato
@La_Directa

Creieu que, a l'Amèrica Llatina, podem parlar d'un efecte contagi de les lluites?

Les lluites contra les polítiques neoliberals fetes des de baix van anar ampliant la frontera d'allò possible. El que semblava impossible, després d'aturar una privatització o fer caure un president, ja no ho semblava tant. Gustavo Esteva, activista mexicà, ens explicava que s'hi produïa una "circulació de les lluites": ja no circula una ideologia concreta, sinó la mateixa lluita, la convicció que es pot guanyar.

Els moviments socials han hagut de fer front a situacions d'extrema violència quotidiana, més enllà de la pròpia de la pobresa estructural, com en els casos de l'Amèrica Central i Colòmbia. El vostre treball dona una altra clau: El poble ha de convertir el dolor en potència política.

L'aplicació de les polítiques neoliberals és l'últim capítol d'una llarga història de saqueig. Quan les elits locals van veure que els seus privilegis corrien perill, no van dubtar a recórrer al genocidi. En

"El descrèdit de les institucions, els partits i els grans sindicats va portar a nous esquemes i formes d'organització"

aquest context d'extrema violència, uns grups aïllats de dones van començar a aixecar la veu contra les dictadures. La lluita pels familiars desapareguts esdevingué una peça fonamental per a la fi d'aquests governs i la clau per poder jutjar els responsables del genocidi. Han permès que es comenci a reescriure la

història, fins ara patrimoni de les classes privilegiades.

Destaca el paper principal femení present a diverses resistències. Les dones són majoritàries a la base d'algunes d'aquestes lluites, un rol que és silenciats amb relats simplificats que premien èpiques.

Els col·lectius de dones van ser els que van buscar els desapareguts durant els anys 70 i 80. En molts casos, es tractava de dones indígenes pobres que no només s'enfrontaven a l'exèrcit, sinó també a d'altres agents armats. Les seves demandes esdevenen una lluita per la democràcia. Quan, ja en democràcia, l'exclusió continua o, actualment, davant el saqueig del territori, sovint hi ha dones a la base dels moviments. Tot i així, moltes d'aquestes dones no es considerarien part d'un moviment feminista a l'estil occidental, percebut com a liberal i individualista, sinó més aviat d'un feminisme comunitari de drets col·lectius.

Fins a quin punt està encotillat un govern, per progressista que sigui, per assolir canvis estructurals?

"Hem arribat al govern, però no al poder", ens deia la gent de l'FMLN al Salvador. Aquesta situació es repeteix a gairebé tots els països que vam visitar. El principal canvi impulsat per aquests

"Els col·lectius de dones van ser els que van buscar els desapareguts durant els anys 70 i 80"

governos ha estat la recuperació del paper de l'Estat en l'economia. També, l'avenç d'integració llatinoamericana. Amb prou feines han incrementat impostos a les rendes altes, els intents de reforma agrària o de canviar les bases de l'economia capitalista han estat tímids i s'han oblidat els primers anys de govern. "Si em

Presentació de 'Crónicas del estallido' a la llibreria La Ciutat Invisible de Barcelona el desembre de 2013 / ROBERT BONET

costa avançar, empenyeu-me", va dir Evo Morales quan va assumir el càrrec el 2006. I això és el que estan fent alguns moviments.

Així doncs, són el veritable esclat llatinoamericà, més enllà dels nous líders?

Des de la dreta, sempre s'assenyalen els líders per fer entendre que són cabdills aïllats, populistes i autoritaris. I la majoria de l'esquerra tendeix a idealitzar el gran líder, guia espiritual de la revolució, a qui devem tots els canvis que s'han produït al continent. Tots dos sectors solen menysprear la importància que han tingut els moviments socials, la gent comuna, que són reduïts a una massa informe de vulgars aplaudidors, tot i que van ser ells qui va iniciar el canvi.

En quina mesura aquests exemples ens ensenyen que és possible fer un canvi des de baix i en horitzontal, basat en el suport mutu?

Al llarg del viatge, anàvem cercant casos

Les veritables protagonistes

de lluites que s'havien aconseguit guanyar, sense distingir quin tipus d'organització hi havia darrere aquella victòria. No ens imaginàvem fins a quin punt pràcticament totes estaven basades en estructures horitzontals, noves formes de fer política fora de les organitzacions verticals. La influència del moviment i les pràctiques de democràcia directa dels pobles indígenes van tenir un paper fonamental.

Quins paral·lelismes observeu, si n'hi ha, entre l'oposició a les polítiques privatitzadores a Europa i aquestes lluites?

El punt de partida no pot ser més diferent, però, tot i així, les semblances són esbalaïdores. Després de deu anys de privatitzacions, acomiadaments massius, desmantellament de la indústria, obertura de mercats, augment d'impostos a les rendes baixes i increment del preu dels serveis públics, la pobresa havia arribat a nivells mai vistos i la deso-

“L'aplicació de les polítiques neoliberals és l'últim capítol de la llarga història del saqueig de l'Amèrica” Llatina”

cupació i la migració per motius econòmics s'havien tornat fenòmens massius. Tot plegat, envoltat per escandalosos casos de corrupció i estafes bancàries cobertes per l'Estat. El descrèdit de les institucions, els partits i els grans sindicats va portar a noves formes d'organització, lluny dels vells esquemes de fer política. En els casos de l'Equador i l'Argentina, els més semblants a la situació espanyola, l'esclat es va produir quan les polítiques neoliberals van enfonsar, també, la classe mitjana. ◀

El llibre de Gascó i Cúneo és un viatge per les lluites del continent que ens porta de l'Argentina fins a Mèxic / J. PAZKUAL

Ignacio Pato
@La_Directa

Aquests dos joves periodistes s'han proposat explicar els elements clau dels diversos processos de canvi social que han fet que tot el planeta hagi fixat la vista cap a l'Amèrica Llatina els primers anys del segle XXI. Al llarg d'un viatge que ens porta de l'Argentina a Mèxic, les pàgines de *Cròniques del estallido* no són una recopilació de dades ni una anàlisi de política de despatx. Tampoc són un recurs vulgar i acrític destinat a augmentar el culte als nous governs progressistes. Un dels mèrits de Cúneo i Gascó és que van saber llegir sobre el terreny que, més enllà dels grans líders (esdevinguts figures internacionals a cop d'un dibuix mediàtic que, d'altra banda, respon a la simplificació occidental de qualsevol cara visible d'un procés de canvi), hi havia una multitud de gent que fa anys,

dècades, que sap que el veritable poder resideix en el col·lectiu.

La població d'Esquel, a la Patagònia argentina, que va fer fora una multinacional minera, o les preses de poder d'empreses per part de les treballadores, com Zanon i Bauen a Buenos Aires; la defensa de l'aigua, el gas i els preus populars a Bolívia, on les habitants d'El Alto s'han convertit en vigilants dels darrers governs de La Paz; la doble lluita entre l'exèrcit i la guerrilla de mares peruanes com *mamá* Angélica i de milers de dones més; el poble de Sarayaku, capaç de portar a judici l'Estat de l'Equador per permetre l'entrada d'una petroliera sense el permís de la comunitat; el moviment creat contra Chevron-Texaco, responsable de vessaments tòxics i condemnat a pagar la indemnització més alta de la història; les lluites contra l'extractivisme amb disfressa social del segle XXI; el Consejo Regional Indígena del Cauca, que coordina 320.000 persones de 115 comunitats; les Madres de Soacha, que

cerquen la veritat sobre l'esgarriós cas dels *falsos positius* a Colòmbia; el Colectivo de Mujeres de Matagalpa, que va fer notar que la recerca de *l'home nou* sandinista era -diguem-ne- incompleta; la història d'unitat col·lectiva del poble salvadorenc de Guarjila, forjada durant una de les guerres més crues del continent, i la distinció obligada entre poder i govern; la lluita incansable per la persecució dels culpables del genocidi de Guatemala, que va festejar amb focs artificials la condemna del general Ríos Montt, o els nombrosos exemples d'autonomia comunitària a Mèxic, des de l'alçament zapatista a Chiapas fins a la defensa dels drets a Atenco, Oaxaca i Acapulco. Les protagonistes que recorren aquesta història, amb minúscules oficials, a vegades tenen nom i cognoms, però mai no són persones aïllades o més grans que una persona normal.

Més enllà dels líders, hi ha una multitud de gent que fa dècades que sap que el veritable poder resideix en el col·lectiu

La lluita per la vida -que uneix cos i territori- i la connexió amb allò local, menyspreat per l'èpica dels avenços i els triomfs, són dos punts decisius que fan que la història, les històries, que expliquen Cúneo i Gascó no formin part, encara, de la Història amb majúscules, perquè encara són vives i ben vives. Al cap i a la fi, el suport mutu té moltes vides. ◀

Cròniques del estallido

Martin Cúneo i Emma Gascó
Pròleg de Raúl Zibechi
408 pàgines
Editorial Icaria, novembre 2013
(amb la col·laboració de CODPI, Diagonal i OMAL)
Més informació a:
cronicasdelestallido.net

